

SPRÁVA
VOJENSKÉ KONTRAROVĚDKY

SKR 0061-20-68

20317

PŘÍSNĚ TAJNÉ 1

Výtisk čís.: 1
Počet listů: 9

MINISTERSTVO VNITRA	
Datum:	15. 11. 1968
Číslo:	OS-00105/152-68
Podpis:	/

SBORNÍK zkušeností a informací VKR

Řada: **A**

Číslo **1** / 196**8**

Vydává SVKR podle zvláštního rozdělovníku. Určeno pro pracovníky VKR, řada A pro všechny pracovníky, řada B pro náčelníky odborů VKR a SVKR. Zveřejňování údajů ve Sborníku uvedených je povoleno jen se souhlasem náčelníka SVKR.

Sborníky jsou uloženy na složkách VKR po dobu následujícího kalendářního roku po vydání. Po uplynutí tohoto roku se celý ročník komisionálně ničí.

O B S A H

SNB a únorové vítězství lidu ..... str. 1

SNB A ÚNOROVÉ VÍTĚZSTVÍ LIDU

Redakce Sborníku uveřejňuje podkladový materiál o úloze SNB v letech 1945-48. Předpokládáme, že tyto téze, spolu se Sborníkem HPS "50. výročí vzniku ČSR", se stanou podkladem besed k 20. výročí únorového vítězství. Ve Sborníku HPS, který je k dispozici na politických oddělení svazků a na útvarcích, doporučujeme zejména statě Dr. Miroslava BOUČKA CSc. "Bezprostřední situace a příčiny únorových událostí roku 1948" a Jana FIALY "Československá armáda v únoru 1948".

Současně doporučujeme využít některé údaje, uveřejněné v tomto Sborníku ve spolupráci se stranickopolitickými orgány ČSLA při besedách a jiných akcích, prováděných k 20. výročí únorového vítězství s vojenskou veřejností.

Úvodní poznámka:

Vznik a vývoj naší revoluce v období 1944-48 byl uskutečněn lidovými masami v nejvlastnějším slova smyslu, ať již v té či oné chvíli vystupovala do popředí ta či ona jejich instituce. Proto rozbor úlohy jedné z institucí je vlastně rozbohem jen jedné stránky tohoto celospolečenského revolučního procesu. Historie jedné z institucí tohoto revolučního procesu v sobě nezbytně obsahuje odraz obecných vývojových procesů s nezbytnými rysy pasivnosti takového odrazu. Současně byla tato instituce v daném revolučním procesu povolána plnit svoji úlohu na té či oné barikádě třídního boje, sehrávala svoji aktivní roli a vnášela do událostí své specifické rysy. Aktivita i pasivita se nezbytně promítala do jejího vnitřního vývoje.

Proto pohledem na jednu instituci nemůžeme objektivně měřit celospolečenské procesy, případně je jím nahrazovat.

1/ Zpřesnění

Naše národní a demokratická revoluce, která přivedla k moci nový svazek třídních sil za hegemonie proletariátu, nemohla ponechat netknutý okupantský státní aparát, který byl nositelem národní poroby, zrady a kolaborantství. Vždyť okupantská státní byrokracie, čítající na 400.000 lidí, mohla být zneužita protirevolučním směrem. Proto bylo nutno její činnost všestranně politicky v očích lidu odhalit, vést boj proti ní a vnitřně ji rozkládat. Stanovisko KSČ k protektorátnímu státnímu aparátu a jeho pracovníkům formuloval 1.9.1944 J. ŠVERMA slovy: "... O státní aparát v jeho celku se opřít nemůžeme. Ne- ní pochyby o tom, že všude najdeme hodně úředníků, kteří zůstá- vali věrni svému národu a kteří tuto věrnost také činy dokazo- vali; lid v každém místě takové poctivce dobře zná, jejich věrnost cení a použije jistě jejich služeb při budování nového státu ... že každého, kdo sloužil pod Hitlerem budeme mu - set dvakrát až třikrát zvážít a že z této důkladné čistky mu- sí vzajít státní aparát nový, skutečně demokratický..." Stra- na přistupovala ke státnímu aparátu diferencovaně; a těmi, kte- ři se neprovinili, kteří pomáhali v národně osvobozeneckém hnu- tí, počítala i po osvobození. V zásadě však měla být celá pro- tektorátní státní správa likvidována. To se týkalo i protekto- rátní policie, které čítala v r. 1943 18.948 příslušníků (z to- ho 10.572 patřilo k bývalému četnictvu). Z tohoto počtu jen ma- la část se zapojila do aktivního národně osvobozeneckého boje. Svědčí o tom tato fakta: v bojích proti okupantům padlo, bylo popraveno nebo umučeno v koncentračních táborech 536 přísluš- níků bezpečnosti. K nim se řadí političtí vězni, partyzáni, od- bojovní pracovníci, kterých bylo necelé 2 tisíce; Slovenského národního povstání se zúčastnilo 1.300 příslušníků bezpečnost- ních sborů ze Slovenska a několik jed otlivců z českých zemí.

Převážnou měrou, pomíneme-li alibistické kroky ke konci okupace, policie a četnictvo sloužily zájmům okupantů. Proto do dubna 1945, tj. do ustavení košické vlády a v českých zemích až do 9. května 1945, převládala uvnitř odbojového hnutí myšlenka rozpustit policii a četnictvo a vytvořit po osvobození Bezpečnost úplně novou.

V etapě vyvrcholení nabyl národně osvobozenácký boj ozbrojenou formu. Kromě úlohy vojenských jednotek v zahraničí, nabyl velký význam partyzánský boj na domácí půdě. Ilegální výbory KSČ, ilegální národní výbory a také ilegální závodní rady formovaly různé ozbrojené oddíly. Jejich názvy byly různé: Lidové milice; revoluční, národní, závodní garcy; národní stráž, stráž bezpečnosti atd. Ozbrojení lidu dosahlo takových rozměrů, že těsně po vítězství revoluce v květnových dnech r. 1945, bylo, kromě Svobodovy armády, daleko přes 200 tisíc občanů ve zbraní, z toho v Čechách okolo 100 tisíc a na Moravě cca 60 tisíc. Některé větší ozbrojené oddíly, řízené vojenskými veliteli, přibíraly do svých řad i část bývalého četnictva a policie - jako skupiny "Bartoš" (3.700 lidí), "Železo" (1.500 lidí), "Pěst" (přes 200 lidí) apod. V rozmachu revoluce masy ozbrojeného lidu nahrařily plně bezpečnostní složky a tyto, pokud se přidaly na stranu revoluce, se úplně rozplynuly v jeho řadách. Zbytek bezpečnostních orgánů z dob okupace, pokud nebyl postižen ostřím revoluce za aktivní kolaborantství, byl prozatím vyřazen z veřejného života. Tyto procesy odráželo i jednání předsednictva vlády NF 12. dubna 1945 v Košicích, které se uneslo vyhlásit zrušení bývalých bezpečnostních složek, policie a četnictva a přistoupit k vybudování nového bezpečnostního aparátu, a jednotným názvem Sbor národní bezpečnosti.

V zájmu upevnění pořádku a bezpečnosti uvnitř republiky byly ozbrojené oddíly v prvních dnech po osvobození rozehřovány a upevňovány. Proto ve vládní "směrnici pro místní a okresní NV" z 19.5.1945 se ukládá: "K udržování veřejné bezpečnosti a pro zajištění pořádku a výkonu své moci zřídí MNV podle potřeby pro svou obec z občanů státně spoleklivých ozbrojený

bezpečnostní sbor, organizovaný podle zásad vojenské kázně. Jeho velitele jmenuje předseda NV na základě usnesení pléna NV". NV a pomocí tohoto ozbrojeného sboru mohly velmi účinně a rychle prosazovat všechna revoluční opatření. Současně průběh revoluce stvořil i nové bezpečnostní úkoly: vzít do zajetí silné zbytky německého Wehrmachtu, fašistické maďarské armády a vlasovců; bojovat s ozbrojenými tlupy Wehrwolfů; zajišťovat kolaboranty a zrádce; zajišťované osoby provizorně umísťovat do sběrných táborů a strážit je (bylo zajištěno více jak 300 tisíc osob, včetně 20 tisíc čl. státních příslušníků), ochraňovat nové instituce lidově demokratického státu, především NV, chránit důležité průmyslové podniky, vodovodní a energetické zdroje, důležité veřejné budovy atd. Bylo nutno zasahovat proti kaťasům a šmelinářům, recidivistům a kriminálním elementům, proti různým "zlatokopům" aj. projevům lidské chamtivosti a nepoctivosti. Jak vidět, měnil se obsah pojmu veřejný pořádek a bezpečnost, měnily se i způsoby a metody jejich zajišťování. Ve spádu revolučních událostí rychle řešit tyto bezpečnostní otázky mohlo jen všeobecné ozbrojení hmotných sil revoluce.

V tomto ozbrojení lidu se plně projevila hloubka naší revoluce, její demokratičnost. Avšak toto ozbrojení lidu, vzešlé z revoluce nelze přeceňovat, i když je důležitým revolučním aktem a hlubokým zásahem do podstaty státu. Byl to jen důkaz toho, jak naši revoluci provází na jedné straně postupné rozmatávání staré státní mašinerie vůbec a na druhé straně, na základě třídního svazku Národní fronty a zejména na fundamentu národních výborů všech stupňů se rodil - svou podstatou zcela nový stát - lidově demokratický, který byl novým způsobem diktátorský a novým způsobem demokratický.

V tehdejší době, v dané mezinárodní konstelaci sil, vzhledem k silné revolučnosti a jednotě lidu, vzhledem i k přítomnosti Sovětské armády, reakce nemohla v této situaci ihned a se zbraní v ruce vystoupit proti revoluci. Pokud se reakce nemohla uchýlit k rozpoutání ozbrojeného odporu, nebylo třeba ani dále organizovat nové ozbrojení lidu. Také strategická

orientace KSČ bezprostředně po osvobození, tj. orientace na prohlubování a rozvíjení revoluce národní a demokratické, orientace na pokojné přerůstání revoluce, umožňovaly především využívat parlamentních demokratických zvyklostí a možností a jiné cesty si zatím nechat v rezervě. Proto ozbrojení lidu u nás se nestává trvalým jevem.

V polovině června 1945, v době, kdy vnitřní poměry byly u nás nejkonsolidovanější ze všech lidově demokratických zemí, kdy se i faktická moc lidu neustále upevňovala, bylo společným rozhodnutím ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany vyhlášeno rozpuštění všech ozbrojených oddílů, s výjimkou oddílů ve větších závodech, kde bylo ponecháno cca 4.000 zbraní v rukou dělníků. Výjimky byly učiněny i v pohraničních oblastech. V podstatě tento "odzbrojovací" akt představuje na poli Bezpečnosti po 6 týdnech od osvobození, rozchod s orientací na miliční soustavu a jednoznačný kurs na vybudování speciálního bezpečnostního aparátu.

Při budování SNB sehrálo velmi důležitou roli ministerstvo vnitra. Již o. r. 1943 si KSČ kladla požadavek na toto ministerstvo a v Košicích jej také skutečně obsazuje Václavem NOŠEK. Tomuto resortu podléhaly po stránce organizační a správní základní mocenské buňky revoluce - národní výbory a Národní bezpečnost. Proto ministerstvo vnitra zaujímalo významné místo ve státní správě.

Tomu byla přizpůsobena i organizační struktura MV, které se členilo na dvě skupiny:

- I. Národní výbory,
- II. Národní bezpečnost.

Po předchozích konzultacích ve vedení KSČ, na prvním shromáždění pracovníků ministerstva vnitra již 15. května 1945 a. NOŠEK formuloval směr výstavby SNB takto:

"1/ Četnictvo a policii nerozpouštět, ale očistit a ponechat ve výkonu služby, jelikož je nemůžeme zatím nahradit novými vycvičenými bezpečnostními orgány.

- 2/ Podobytí ozbrojenou masu občanstva a snažit se mladé s vhodně lidí začlenit do bezpečnostní služby.
- 3/ Vytvořit zvláštní pohotovostní jednotky jako zálohu pro pohraničí."

Bezpečnostní aparát, měl-li sehrát potřebnou pozitivní roli, musel mít náplň práce odpovídající revoluci, nové ideové i politické zaměření. Proto s. DOBŠEK zdůraznil, že v příštím období "směrnici pro práci a činnost našeho úřadu nam bude vládní program...". Z popudu ministerstva vnitra byly při zemských NV ustaveny Komise vnitřní národní bezpečnosti, jejichž posláním bylo vytvořit výkonný Sbor národní bezpečnosti. I když tyto komise byly složeny většinou z účastníků odboje, záhy do jejich činnosti reakční strany zanašely partajnické handrkování a složení SNB, o poměr k různým "zásluhám" starých policejních sborů, o obsazení velitelských míst v řídicím i výkonném aparátu. Tak se do služby vracely příslušníci starých (včetně předmnichovských) bezpečnostních sborů, předčasně pensionovaní důstojníci a lecionáři. Mechanicky byly převzaty celé útvary mladých osob, které nestoupily službu v době okupace. Se podzimem 1945 bylo převzato do SNB více jak 25.000 takových osob. Očista SNB, která začala na podzim 1945, příliš mnoho nezoměnila, neboť trestní oznámení pro kolaborantství bylo podáno pouze na 1.029 příslušníků bývalých bezpečnostních sborů a z toho pouze necelá polovina byla uznána vinnými.

Od června do podzimu 1945 proběhly výběrové odvozy do řad SNB, v nichž bylo přijato přes 12.000 osob (v Čechách přes 8 tisíc, na Moravě přes 2.000 a na Slovensku 1.185). Tato mladá krev, většinou aktivní účastníci národně osvobozenického boje v řadách partyzánů, revolučních gard, mládeží, z řad revolučních odbojových pracovníků či politických vězňů, představovala důležitý přínos pro výstavbu SNB. (Do února jich však z různých důvodů 3.500 odešlo).

K 1.10.1945 byla vyhlášena nová organizace SNB, již tvořily tyto složky:

- největší složkou byla pořádková služba (4/5 z celkového počtu), v níž také s naprostou převahou sloužili bývalí příslušníci četnictva a policie;
- obdobná, i když menší převaha starých kádřů byla i v kriminální službě, která však byla do podzimu 1947 do značné míry ovládána národním socialisty;
- Zemský odbor bezpečnosti (ZOB) - jakožto zpravodajská složka, byl zpočátku s těžištěm práce uvnitř země. Jeho politické zpravodajství pomáhalo KSČ při řešení mnoha otázek, neboť odhalovalo nelegální činnost ostatních politických stran a v mnoha případech i protilidové velitele uvnitř SNB. Naprostá převaha pracovníků ZOBu byla členy KSČ;
- Státní bezpečnost - jejíž úkolem byla ochrana lidové demokratického zřízení a likvidace protistátní trestné činnosti. Její úder reakce hned v začátku pocítila, neboť spolu se ZOBem zpracovávala Stb materiály k potrestání fašistů, kolaborantů a zrádců. V této složce měla KSČ značně silné pozice (v Praze např. ze 300 pracovníků bylo cca 100 členů KSČ);
- zvláštní postavení měl Pohotovostní pluk NB 1, utvořený koncem léta většinou z nově přijatých příslušníků. Obnovoval státní moc v pohraničí a do srpna 1945 čítal asi 1.500 příslušníků rozčleněných do 12 rot. (Druhý pluk se budoval od září 1945 a dosahl 1.700 osob a v r. 1946 a 1947 se budoval 3. pluk a 4. pluk Slovenko).

Nová organizace SNB sloužila politickým cílům lidové demokratické vlády a odpovídala demokratické fázi revoluce. Konečně o významu a politické účinnosti složek Bezpečnosti nerozhodovaly jejich početní stavy, ale poslání v celkovém politickém systému. Jestliže v říjnu měl bezpečnostní aparát 34.396 lidí, z toho jich v ZOB pracovalo jen několik set a jejich počet nikdy nepřesahl jeden tisíc a ve Státní bezpečnosti z počáteč -

ních několika set příslušníků počet do Úhora vzrostl na něco málo přes 2 tisíce, pak politická váha těchto složek a hlavně práce, kterou udělali ve prospěch společenského pokroku, se svým významem podstatně převyšovalo jejich počet.

S poznáním, že do řad SNB byl převzat velký počet starých příslušníků bezpečnostních sborů vzniká otázka, zda byl uskutečňován požadavek rozbití starého státního aparátu. Podtrhuji, že lidově demokratické Československo bylo v podstatě jediným ve střední a východní Evropě, kde byla do nově tvořené Bezpečnosti převzata podstatná část pracovníků z buržoazních bezpečnostních složek. V procesu rozbití starého státního aparátu a vytváření nového, nelze personální stránku absolutizovat, neboť je třeba vidět i jiné stránky, jimž KSČ přikládala velkou důležitost:

a) zaměření práce bezpečnostních složek. Cíři a směr revoluce v hlavních rysech vymezoval okruh potlačovaných, což bylo programově shrnuto v Košickém vládním programu. Jak bude po této stránce naplněn, to bylo v rukou bezpečnostních orgánů, a proto byla velká péče věnována jeho hlubokému osvojení a mobilizování síly na jeho splnění. Díky tomuto revolučnímu zaměření bylo možno překlenout i to, že ještě platily staré četnické předpisy z r. 1920 a staré právní normy i z dob Rakousko-Uherska. (Např. v dalších letech v boji s reakcí byl využíván i buržoazní "Zákon na ochranu republiky" č. 50/1923 Sb.)

b) nejdůležitějším prostředkem k demokratizaci SNB se stala osvětová služba. Do osvětové služby byli přijímáni odbojoví pracovníci jak z mladých kádrů, tak i z řad příslušníků bývalých bezpečnostních složek. V září 1945 jich bylo okolo 100 a všichni se prokazatelně účastnili odboje nebo byli partyzáni. O rok později vykonávalo osvětovou službu 154 pracovníků. Převážnou část osvětových pracovníků tvořili členové strany. Obdobné bylo i složení řídicího orgánu osvěty.

Osvětová služba významnou měrou ovlivnila smýšlení a jednání příslušníků.

- e) organizační výstavba a vazba na další státní orgány. Přistoupilo se k modernímu uspořádání a moderní dělbě práce v Bezpečnosti: v říjnu 1945 zanikla staré organizace kružením býv. četnických oddělení, byla vybudována oblastní velitelství. Mimo tyto organizace zůstaly jen pohotovostní útvary v pohraničí. Centralistické zásady byla vyjádřena tím, že pořádková složka měla v čele Hlavní velitelství SNB, jemuž podléhaly i pohotovostní pluky NB. Kriminální složka byla řízena Kriminální ústřednou a Státní bezpečnost měla rovněž svůj ústřední orgán. Jedině ZOB měl vlastní organizační strukturu a byl podřízen jen ZNV.

Výstavba nebyla založena jen na principu centralismu, ale i na podřízenosti jednotlivým stupňům národních výborů. Tato dvojí podřízenost, kterou KSČ prosadila již v Košicích, znamenala, že po odborné stránce byl SNB podřízen velitelům a po politické stránce NV všech stupňů. Proto byly při NV vytvořeny bezpečnostní komise, v jejichž čele stáli bezpečnostní referenti. Tito byli v r. 1945 ze 75 % z řad komunistů a po volbách r. 1946 dokonce z 90 %. Vliv NV se uplatňoval především ve směru nejpočetnější složky - pořádkové a kriminální. Velitelé obou těchto složek skládali účty ze své práce i NV. Dokonce v prvním období, do října 1945 řízení Bezpečnosti cestou NV a bezpečnostních referentů v mnoha okresech převažovalo nad řízením centrálním.

Podřízenost SNB národním výborům byla jedním z revolučních činů, který měl zásadní politický význam - NV jako orgány lidu dostaly pravomoc nad výkonnými orgány státu, tudíž i nad SNB. Tím lidově demokratický režim strhl "odvěké" přehradu mezi bezpečnostními orgány a lidem a SNB se tak stal skutečným nástrojem moci pracujícího lidu, nástrojem ke střežení jeho revolučních a mocenských vymožeností, práv a svobod. A tou měrou, jak se SNB v tomto postavení stával nástrojem moci většiny pro-

ti mezinárodně, v tom smyslu dostával zcela novou, lidově demokratickou podstatu, značně odlišnou od starých bezpečnostních sborů. Tento základ mu dával vnější a vnitřní zárojek dynamického vývoje a třídního vyhraňování v souladu s postupem revoluce.

2/ Role SNB v období mocenského zápolení

SNB se zrodil za situace, kdy u moci se nalézal svazek různých tříd, a to i tak protikladných, jakými byly dělnická třída a buržoazie. Tyto základní třídy od května 1945 vedly zápas o úplné převzetí moci.

Jakmile vznikly a trochu se zkonsolidovaly bezpečnostní složky MV, stanuly vprostřed tohoto zápasu.

Velký zápas musel být podstoupen o orientaci takto různotvárného bezpečnostního sboru. Úkolem bylo sloučit v jeden sbor příslušníky bývalého četnictva, státní i obecní policie, příslušníky z doby první republiky, a příslušníky, kteří v těchto složkách působili během okupace a po okupaci, příslušníky - legionáře s novými zahraničními a domácími bojovníky, což nebylo nikterak lehké jak ideově, politicky, tak i co do stylu práce. Proto tak často a ostře vystupoval problém vztahu "starých a mladých". S ohledem na prevažující starý kádr, který navíc měl možnost se řídit mnohými starými právními předpisy i služebními instrukcemi, musel být vynaložen, podnes ne ještě plně doceněný boj o myšlení těchto orgánů, o jejich závažné zaměření je jejich denní činnosti. Bylo jim nutno dokázat, že "SNB již není hlídáním psů a služebníkem tenké vrstvy zakyselé, zatuchlé smetanky zpátečnické, obecní, bankovní, průmyslové a pozemkové aristokracie". (Časopis SNB - 1/1948) Bylo je třeba dostat do role ochránců lidově demokratických výsložeností k podpoře všech revolučních opatření, plnění příkazů volených orgánů lidosprávy, k tomu, aby zabráňovaly formování kontrarevolučních sil a demaskovaly buržoazní živly. Současně museli dávat průchod vůli pracujících, bránit jim v akcích proti reakci, např. stávkami či demonstracemi, apod. Za základ takového pochopení úlohy

SNB sloužil výklad a popularizace Košického vládního programu a z jeho pozice prováděný nový výklad tehdy ještě platných starých právních předpisů. Významnou roli sehrála nová lidově demokratická právní propaganda, výklad a stanoviska velitelů - hlavně s. HOSKA aj. V zápasu o myšlení bezpečnostního aparátu spočívalo nejvlastnější těžiště osvětové činnosti v SNB, která se od léta 1945 rozvíjela tak účinně, že vyvolala odpor sjednocené reakce, která v létě 1947 prosadila její zrušení. (To však byl jen dočasný úspěch reakce, neboť po únoru 1948, zvláště od května znovu dostala osvěta v SNB "zelenou".) Za těchto podmínek SNB plnil řadu vážných úkolů.

Vezměme např. odsun Němců. K odsunu z naší republiky bylo připraveno asi 2,5 mil. Němců (odsun byl proveden zhruba do r.1946). Přitom v pohraničí v r.1945 bylo jen asi půl milionu obyvatel české a slovenské národnosti. Když tam byly vyslány první ozbrojené oddíly, jako pluk revoluční gardy "Želozo", partyzánské brigáda M.J.Husa, Hlouškový oddíl na Liberecko, partyzánský oddíl "Pěst" atd., tak zde v podstatě obnovovaly státní moc na zemi, kde více jak 6 let hospodařili Němci. Jaký div, že příslušníci pozdějšího Pohotovostního pluku NB 1 zde v pohraničí, vedle výkonu služby na hranicích (s mnoha ozbrojenými střetnutími - ještě v r.1947 bylo na hranicích zadrženo přes 30.000 osob, které nelegálně přešly hranice. /Časopis SNB 1/1948, str.13/) vykonávali řadu správních funkcí ať již v místním, či okresním měřítku.

Nemalé usilí vynaložila početně slabá Státní bezpečnost vyšetřování osob, které se v době okupace dopustily zločinů proti národu. V několika měsících bylo nutno zvládnout desítky tisíc případů. Bezpečnost podala trestní oznámení na 132.549 osob. Národně socialistický aparát justice však z tohoto počtu propustil plných 111 tisíc lidí nepotrestaných. Vždyť i v samotném SNB bylo podáno oznámení na 1.300 starých příslušníků bezpečnostních složek, ale jen 350 jich bylo souzeno, kaežto 850 případů vyřízeno jen "kázeňským potrestáním". Podle tzv. "Malého dekretu" se přece jen podařilo potrestat na 80 tisíc

příslušovačů fašismu, i když se dalším 80 tisícům podařilo této ohrožení vyhnout.

Těžší boj proti jiným nepřítelům lidově demokratického zřízení spočívalo především na Stb a ZOBu. ZOBu se podařilo již v předvolebním období začátkem roku 1946 ochromit ilegální nepřátelskou činnost některých politických stran, zejména nár. soc. a slovenských demokratů. Tak kupř. Beneš v únoru 1946 v projevu v Kouřimě dal impuls k založení další politické strany zemedělské. Toho se chopily nelegální zakázané síly agrárníků. KSČ byla včas od ZOBu informována o této ilegální činnosti, a proto ve vládě i v parlamentě prosadila, že žádná pátá strana se v českých zemích ustavovat nebude. Současně obdobnou cestou se dovídala o rozmlskách ve straně slovenských demokratů, kde s ohledem na nevýhodný systém jen 2 politických stran na Slovensku, podporovala odstředivé síly.

Zhruba kolem voleb r. 1946 a po nich dochází k nové orientaci činnosti bezpečnostního aparátu. V souvislosti s dovršením etapy boje s následky okupace a boje s kolaborantskou reakcí, je tento aparát zaměřován na potírání "nové" reakce, která klade překážky progresivnímu přerůstání revoluce, tzn. orientace na protistátní akce, na nelegální činnost druhých politických stran, na hospodářské trestné činy apod.

Proti sabotérům národních podniků a podniků pod národní správou byl přijat v červenci 1946 zákon č. 165 Sb. Tehdy byl ještě motivován obavou, že zaměstnanci Němci v těchto podnicích budou provádět sabotáže. Ale ve zdůvodnění se mluvilo i o vnitřních nepřítelích. "Plánové hospodářství a znárodněný průmysl mají řadu nepřátel v řadách lidí, kterým jsou tyto revoluční vymoženosti trnem v oku. Kategorie těchto capůrnů celého lidově demokratického režimu sestává z osob, které náš režim nějak postihl, ať již jsou to kolaboranti, fašisté, bývalí fabrikanti apod. Tyto osoby mají všechny důvody k tomu, aby si přály nezdár znárodněovacího díla a dvouletého planu" (čas. Osvěta SNB 2/1948, str. 8-9). Je třeba zdůraznit, že šlivo takové

společenské vlastnictví neexistovalo, neexistovala proto ani jeho zvláštní právní ochrana a neexistoval ani v "povinnostech" staré bezpečnosti. Proto v nových poměrech bylo třeba vytvořit právní základnu pro ochranu této části ekonomiky proti nejrizičnějším příklům reakce a tím i základnu pro činnost bezpečnostních orgánů na tomto poli.

Zvláštní kategorií boje proti hospodářsky trestným činům se stal boj proti keřesům a šmelinářům. Jen za 3/4 roku 1946 bylo zemskými a okresními národními výbory projednáno na 65 tisíc případů a z toho odsouzeno skoro 50 tisíc případů černého či řetězového obchodu, neplnění dodávkových povinností, černých porážek vepřů apod. (viz rozhlasový projev s. V. NOSKA z 13.12.1946). Za rok 1946 bylo šmelinářům uloženo téměř 140 mil. Kčs pokut. Vývoj šmeliny v roce 1947 vykazoval dále vzestupný vývoj, zvláště na úseku textilu, potravin apod. Proto byly v průběhu r. 1947 provedeny 4 velké akce na potlačení černého obchodu za účasti pořádkových a kriminalistických složek. Tím bylo zachráněno a do řádné distribuce navraceno zboží za 113 milionů Kčs, dopadeno na 12 tisíc spekulantů a peněžité pokuty, jakož i tresty na svobodě se proti roku 1946 zdvojnásobily (odhad podle časopisů Osvěta SNB č. 5/1948). Stav před tímto zákroky nejvýstižněji vyjádřila v děkovném dopise MV Okresná odborová rada z Čadce: "V okrese Čadca a Kysucké Nové Město boje už natolko rozšířená šmelina, že na body nemohl si pracující člověk koupit ani kуска textilního tovaru, ba dokonce bylo ohrožené zásobování pracujících chlebovinami a cukrem". (SNB - Osvěta - 1.1.1948).

V roce 1947 se citelně přioslřoval politický boj. Mnozí z řad reakčních sil již troufale a otevřeně hanobili naši republiku, promáheli výroky proti státnímu zřízení, proti Gottwaldově vládě, zákonným orgánům, proti našim slovenským spojencům, popuzovali slupiny proti aktivním stoupancům lidové demokratického zřízení. Někteří řečníci zneužívali ke štvání proti republice i schůze nakomunistických politických stran. Proti těmto protistátním projevům byly všechny články Bezpečnosti

burcovány výraznou propagací nového výkladu zákona č. 50/1923 na ochranu republiky. Bylo zdůrazňováno, že žádné z jeho ustanovení i bezmála po 25 letech neztratilo ničeho na jeho praktické použitelnosti. "Jutno však mítí na zřeteli, že používající dněs ustanovení zákona na ochranu republiky, musíme jimi chránit republiku dněšní, lidově demokratickou s její abízení, stejně jako věčny vymoženosti národní revoluce. Jde tedy o to, naplnit nezměněné předpisy zákona na ochranu republiky při jejich používání novým duchem ve smyslu vládního programu" (časopis Osvěta SNB 3/1948). Právě tento zákon byl právní základnou pro postížení odhaleného spiknutí proti republice spojené se silami v zahraničí na podzim 1947 na Slovensku, v jehož čele stáli představitelé slovenské demokratické strany (BUCÁK, KEMPNÝ, URŠÍNÝ).

Jistěže ne náhodou před odhalením tohoto spiknutí došlo v létě 1947 k vpádu banderovců na Slovensko. Proti nim byly po boku armády nasazeny i jednotky příslušníků SNB. Po několika měsíčních bojích byly bandy UPA zlikvidovány (příslušníci SNB v měsících od VII. - XI. 1947 zajali 104 a usmrtili 34 banderovců; vlastní ztráty - 6 padlých, 34 zraněných v bojích). Tak bylo zlikvidováno mimořádně vážné nebezpečí pro vývoj revoluce, hrozící tehdy od spojení banderovců, reakčních sil luďského podzemí, které počítalo s vážným ozbrojeným zásahem.

Také kontrarozvědčné orgány - ZOB - začaly rozrušovat svými zásahy síť francouzské, vatikánské, anglické i americké špionážní služby na našem území.

Činnost SNB se stávala stále více vážnou překážkou zámerům reakčních sil. Proto zesílil boj o pozice v SNB.

3/ SNB se stalo centrem sporu

Na konci léta 1947, přestože se reakce snažila zneužít katastrofálního eucha ke svým rejčům, viděla, že většinu národa na svou stranu nezíská. Tento její pohled však neznamenal rozchod s vlastními třídami zájmy. Když nemohla počítat s ši-

roky lidovými masami, s jejichž pomocí by mohla dosáhnout "legálně" změny kursu vývoje republiky, musela se o to též pokusit pučistickými prostředky. Pro ústřední vedení nár. soc. strany tuto cestu začaly teoreticky zpracovávat ve velmi tajných materiálech dva pomocné orgány. V těchto materiálech šlo o to, umrtvit akceschopnost bezpečnostních složek tak, aby nebyly s to odhalovat jejich ilegální pučistické přípravy a v rozhodné chvíli, aby nebyly schopny vystoupit proti vnitřní kontrarevoluci a zajistit ochranu a neotřizitelnost státních hranic před vnější kontrarevolucí. Reakční strany se pilně učily z řeckých, italských i francouzských příkladů "vypořádávání" se s komunisty.

Koncem léta 1947 si reakční strany stanovily proti ministerstvu vnitra tuto taktiku:

- skandalizováním všech možných případů, zvl. prý neúspěchů v boji proti benderovcům apod., znemožnit ministra vnitra s. V. K. A. a dosáhnout jeho nahrazení nestraníkem;
- poukazovat na strachlost v postupu ministra vnitra;
- zdůrazňovat neschopnost ŠNB, včas zasáhnout a vyřešit případy, požadovat výměnu velitelského sboru za schopné odborníky a docílit celkovou reorganizaci ŠNB.

Je třeba konstatovat, že se reakce tohoto planu důsledně držela. Již od roku 1946 začala nár. soc. strana organizovat tlak na Bezpečnost a v interpelacích, předložených Národním shromážděním, požadovala zrušit ZOB, zrušit Státní bezpečnost a Pohotovostní útvary. Tyto požadavky znovu uplatňovala v souvislosti s přípravou zákona o ŠNB. Osnova zákona byla 9x přepracována. Zákon, který byl v červenci 1947 přijat, přes veškeré kompromisy v hlavních rysech přece jen odrazil změny, jimiž ŠNB prošel. V této době KSČ, aby měla volné ruce pro některé kadrové změny v ŠNB a v souvislosti s tím, aby mohla řešit politické otázky, v mnohém ustupovala a dělala kompromisy. Proto souhlasila se zrušením ZOBu, který k 1. lednu 1948 přešel jako celek (kromě několika desítek příslušníků) do řad Státní bezpečnosti. Strana

muselo být souhlas i ke zrušení Pohotovostních útvarů SNB - rovněž k 1.1.1948 - avšak k realizaci tohoto požadavku reakce nedošlo. S výjimkou osvětové práce ve školách SNB měla být zrušena osvětová služba v SNB a také na podzim r.1947 došlo k jejímu počátečnímu omezení. (Osvětoví pracovníci byli přesunuti na jiné funkce.) Naproti tomu KSČ uhájila existenci státní bezpečnosti a zabránila omezení pravomocí ministra vnitra např. při jmenování velitelů a vyšších funkcionářů, což podle záměrů reakce mělo přejít na vládu.

O ministerstvo vnitra byl sváděn tuhý boj i zevnitř, v podobě bojů o obsazení klíčových funkcí příslušníky té či oné strany. Ihned po volbách v r.1946 začali národně soc. poslanci HŘEBÍK, KOPEL, ČÍŽEK aj. osobně provádět "létačí kontroly" jednotlivých útvarů a vedle demagogických projevů a vyhrožování komunistům sháněli na místě důkazy o "partajnictví" v Bezpečnosti. Od jara 1946 nár. soc. strana zakládá masově v SNB své organizace, ačkoliv je to v rozporu s dohodou NF ze září 1945. V r.1947 vyústila tato činnost v budování důvěrnické sítě nár. soc. v SNB, kterou řídila Krajinova špionážní kancelář. Každé oblastní velitelství mělo mít 2 agenty nár. soc. strany na důležitých funkcích s úkolem seznamovat vedení nár. soc. strany se všemi opatřeními a záměry SNB.

Aby účinně čelila těmto piklům reakce, vytváří se po volbách r.1946 při ÚV KSČ bezpečnostní komise, kterou vedl Jindř. VESELÝ. Začátkem roku 1947 byly obdobné komise vytvářeny při KV KSČ a koncem roku i při OV KSČ. Tyto komise začaly organizovat aktiv komunistů v Bezpečnosti. Pod jejich vedením se podařilo v letech 1945-48 získat 6 - 8 tisíc příslušníků SNB za členy KSČ (odhád). Zatímco na sklonku r.1947 národně socialistické organizace v SNB zkomíraly, řady KSČ rostly a tím vytvářely podmínky pro rovnoměrnější rozmístění komunistů v útvarcích i na velitelských funkcích. V samotné centrále MV bylo pak již v únoru 1948 z 52 vedoucích úředníků 23 členů KSČ.

Reakční politické strany reagovaly na změny uvnitř SNB zvýšením počtu interpelací v národním shromáždění a zesílením

útoků vůči SNB, již chtěla diktovat MV. Ve chvílích, kdy Bezpečnost sváděla boj s rafinovanou ilegální protistátní činností (mostecká sféra) řízenou americkou rozvědkou a objevilo také spojení této špionáže s ústředními sekretariáty nár. soc. a lidové strany v Praze, zahájila buržoazní reakce generální ofensivu proti MV. Povzbuzena ústupky KSC v létě 1947, vybrala si za jeden z cílů útoku bezpečnostní úsek MV. Od počátku ledna 1948 je ministr vnitra s. MOSEK s tímto cílem interpelován poslanci reakčních stran k řadě otázek, např.: proč nebyl jmenován nový hlavní velitel SNB, proč nebyly předloženy návrhy na zemské velitele, proč nebyla zrušena hlavní správa výchovy a osvěty, proč Státní bezpečnost přijala příslušníky ZOB, proč dosud nejsou zrušeny 4 pluky Pohotovostních útvarů, apod. Po řadě útoků nár. soc. a lidovců ve vládě vyzvali na schůzi vlády 13.2.1948 s. MOŠKA, aby vysvětlil řadu těchto skutečností a aby odvolal své rozhodnutí o 6 velitelích v Praze. (Příčinou jejich přeložení byly změny v organizaci národních výborů v Praze, podle které mělo být dosavadních 46 velitelství pořádkové služby sníženo na 15 a z těchto 46 velitelů mělo být asi 20 buď propuštěno, nebo dáno do nižších funkcí.) Současně reakční ministři otočili na s. MOŠKA, aby osvětlil mostecký špionážní případ, aby věděli na čem jsou, co již o jejich spojení s americkou rozvědkou Bezpečnost ví. To vše si vzali za záminku k vyvolání vládní krize 20. února.

Vedení KSC zvážilo tento široce založený útok, správně odhalilo, oč ve skutečnosti reakčním stranám šlo při vážení situace, přihlédlo i ke stupni politické pevnosti SNB. Na základě přesné analýzy situace přešlo vedení KSC do protiútoků, aby zmařilo tento reakční puč. Tak došlo k rozhodujícímu střetnutí dělnické třídy s buržoazií v Únoru 1948. První 3 dny trvání vládní krise nebylo vyloučeno ani ozbrojené střetnutí a nebyl zcela upřesněn postoj některých ozbrojených složek. Bezpečnostní orgány odhalily přípravy reakce na obsazení pražského rozhlasu, některých důležitých ministerstev a některých významných budov a podniků v Praze. Byly odhaleny její záměry zne-

užít Svazu brannosti a ozbrojit některé sokolské organizace. Reakce spekulovala i s použitím Finanční stráže (7.500 příslušníků), Sboru vězeňské stráže, některých vojenských velitelů, apod. Aby se předešlo vzniku nepokojů, které by řešení únorové vládní krise zkomplikovaly, byly od 23.2.1948 vytvářeny Lidové milice, které byly řízeny společným štábem s Bezpečností. 29. února byly ku Praze přisunuty některé Pohotovostní útvary SNB. Současně bylo dáno 3.265 příslušníků SNB mimo službu.

Řadou těchto různých opatření byla překažena již započatá opatření reakce, směřující ke zvrácení vývoje republiky nazpět s pomocí zbraní. Zneemožněním ozbrojeného útoku reakce byl dán přechod zmocnění sil neozbrojenými formami a ty byly jednoznačně v převaze na straně dělníků a ostatních pracujících. Lid vyšel z rozhodujícího střetnutí vítězně. Tím bylo dokončeno přerůstání národní a demokratické revoluce v socialistickou a ustavena diktatura proletariátu v Československu.

Ve dnech Únor pomohlo ministerstvo vnitra a jím řízený bezpečnostní aparát uchvatit a izolovat reakci, zmařit pokus o kontrarevoluční ozbrojený převrat a tím přispělo k její porážce. Současně Únor prověřoval i zdatost Bezpečnosti. Kvalitativně vyšší stupeň, jehož dosáhla Bezpečnost ve svém vývoji za uplynulé 3 roky, vyjádřil Kl. Gottwald na slavnostní přehlídce útvarů IM a pohraničních útvarů SNB dne 28.2.1948 slovy: "Slyšeli jsme od různých zpátečníků slova o oklešťování demokracie, o policejním teroru apod. Myslím, že můžeme velice pevně a s pohrdáním odmítnout tyto pomluvy. Právě náš SNB, právě naše dělnické Milice jsou příkladem hlubokého, opravdového demokratismu naší republiky. Právě stát, který užívá bezpečnostních orgánů nikoliv k obraně kapitalistů proti lidu, nýbrž naopak k obraně lidu a proti kapitalistickým rozvratníkům, právě stát, který se nebojí dát lidu zbraně, aby lid společně s bezpečnostními orgány bránil stát a jeho režim, právě to je stát opravdu demokratický, opravdu lidový ..." (Spisy XIV, str. 289)